

Ք.

Նոր կամ Գրիգորեան Տոմարք և Հայոց Ս. Սկիզկեցին. (Գրեց) Յակոբ Վարժապետեան. Տպ. Յ. Մ. Արեան, Կ. Պոլիս, 1926. 8⁰ էջ 80. զին Անգլիական մէկ Շիլին:

Այս սեռակին անունը այնպէս կարծել կու տայ որ գրողին նպատակն է խօսիլ Նոր Տոմարի հանգիւյ Հայոց. եկեղեցւոյ բնած դիրքին վրայ, պատմական եւ ժողովրդական սեռակէտներէն: Մինչ իրականութեան մէջ այս սեռակը տոմարական ժամօրութիւններ միայն կուտայ իր երեք մասերով:

Մասն Ա. Բաղապային Տոմարի վրայ կը խօսի զանազան ազգերու մաս:

Մասն Բ. Սկիզկեցական Տոմարի վրայ, այսինքն գործին 57 էջեր նուիրում են այդ ժամօրութիւններու. խոյ Մասն Գ. (էջ 59-79) «Հայաստանայց Ս. Սկիզկեցին և իր Տօմարն կազմակերպութիւնը անփոփոխ և ամրամայն Նոր Տոմարի»:

Այս մեծադարգ Վերագրին ներքէն ալ պարզաւոր նախաւորներ դարձեալ ժամացուցական եւ տոմարական ժամօրութիւններ են, եւ այս մասին մէջ ամենէն կարեւորն է 66-70 էջերը դրում 1900, 2000 եւ 2100 դարադարձութեան Հասկիները ցուցնող «օրացոյց պահէք», աւելի նեղ պիտի ըլլար «Հասկայոց» քսել. վրան զի այդ սեռակը միայն Հասկի օրերը ցոյց կուտայ:

Պրն. Վարժապետեան իր **ՆԵՐԿՈՒ ԽՕՄԷ** ին մէջ զիսկէ կուտայ թէ այս սեռակը պատրաստուած է «այլի առջեւ ունենալով նշանաւոր հայ եւ օսար տոմարագէտներու ուսումնասիրութիւնները եւ կը կարծենք թէ այս կերպով ծառայութիւն մը մատուցած կ'ըլլանք մերազնկից, քննելացնելով զիրենց այս գիտութեան» որ շատերու անմանօր մնացած է»:

Աւելի շիտակ պիտի ըլլար, եթէ Պրն. Վարժապետեան յակամէ անուանէ յիշէ անունները եւ գործերը այն նշանաւոր հայ եւ օսար տոմարագէտներուն, զորս այլի առջեւ ունեցած է. որովհետեւ այդ կերպով պիտի գիտնայինք թէ ի՞նչ կերպով եւ ի՞նչ չափով օգտուած է այդ «նշանաւոր» աղբիւրներէ:

Յետոյ՝ այս սեռակին մէջ «գիտութիւն» չկայ, որուն քննելացնել կը կարծէ Պրն. Վարժապետեան մերազնեայրը:

Բնութեան եւ բացարձակութեան իրենց նշգրիտ խնայք եւ դիրքը տալով հսկեռն, պէ՛տ է թուի թէ այնպիսի աշխատութիւն մը կատարած է Պրն. Վարժապետեան, որ «կերպ օգտակար ըլլալ ոչ միայն Հայ տօմարներու, այլեւ բոլոր հետաքրքիրներու, որոնք պիտի ստորին շարքին կերպով Տոմարական դարձեան հաշիւները բուարամական պարզ գործողութեամբ»:

Գրն. եղիւք եպս. Չիլինկիրեան «մեկնեա» եղած է այս սեռակին նախաւորութեան, թէաւ ասոր փոխարէն սեռակիս սկիզբը դրում յանգաւոր Չօնին մէջ Չիլինկիրեան Արքայանքին եպիսկոպոսարքին զոնում է «մեկնայի»:

Ք.

Փ.

Հօւարք Պատմութիւններ իրական եւ քննարկական կեանքէ տանաւած, (Գրեց) Տօմ. Ա. Նազգապետեան Նիւ Եօրք, 1926, էջ 8⁰ 191, զին 1 տպար:

Հասար մը զոր մայրէ մայր կարելի է կարգաւ հետաքրքրութեամբ եւ հանդիմա՛ն ո՛չ միայն կատարելով հեղինակին կամքը, որ «կը փափայի իր դէմը տեսնել մրցակցին երես», այլ երբեմն կուտ ու կուտ խնդրալով ալ:

Գիրքը բաժնուած է հանի մը մասերու. Ա. Մասը կը ներկայացնէ սիրային, ամուսնական կեանքէ պատմութիւններ, քրական բարեկարգութիւններէ զուեռտական դուտայներ, եւայլն: Բ. Մասը կը կէ **ԻՆԿԱՆԱՅԵԱՅ ԳԵՐՄԱՆԻՅՈՅ** մէջ քննարկուի խորագիրը: Առաջին 5 հատումներու մէջ կը պատմէ Գերմանիոյ վերաբերեալ պատմութիւններ եւ վերջին 3 հատումներով ալ կը նկարագրէ Վեներիկն ու Լոնտօնեան հրաւեր մը:

Գ. Մասը կը ներկայացնէ հեղինակին բնական եւ գիտնարական կեանքէ մանրակշիւք: Անտօյուն դէպի Ամերիկա փախուստին միջոցին հանդիպած կարգ մը երկիրներու եւ հաղամներու մասին նկարագրութիւններ եւ վերջապէս իր ժամանակը Ամերիկա:

Այսչափ աշխատանք նիւքեր պարունակող հասար մը հարկաւ ամեն քննարկողի ի՞նչ շատ հանելի բաներ մը կը պարունակէ: Անտօյունի հանի մը տպեր **ԻՆԿԱՆԱՅԵԱՅ ԳԵՐՄԱՆԻՅՈՅ** ստրկեցալ հաստ ամեն:

«... Այս լեզուին չափ այլանգակ, զնէ, խորհարար լեզու գոյութիւն չունի աշխարհիս վրայ: Ամեն մէկ բառ տար անկիւն եւ նոյնչափ ալ սուր մայրեր ունի եւ կլլլու համար ձիւ կոկորդ ունենալու է...»

«Բնութեան շատեր 4-5 հաս անկիրք, կուտ, երկայն բառեր իբրաւ փակցնելով շինուած են, առանց որ եւ կար կամ կցուած ունենալու»:

«Այս տպագրում կամ տեղացի վրայ շինուած «բաղադրիւ» բառերուն հանդիպողը ի՞նչ կրնայ ընել: Վրայն ցակել անկարելի է, այնչափ որ երկայն են, չակն թիւնէլ մըն ալ չես կրնար բանալ: Անտօնեալու աշխատէ, կամ մնող տեղէն կ'ելլէ, կամ հանի մը տպաները կը փրկին, կամ կ'տար դուռ ելած, միւս կ'տար կոկորդիլ մէջ կը մնայ փայտի կտորի պէս...»

Անտ հանի մը օրինակներ, զոտ ալ նաշակեցէլ որ աշխարհակից բացուի:

«Յօդանշաճապայցալուցիկ, Տիլքան. քննարկութեան, Շրաքճէրօքնէրանէրգամուցիկ»:

«Բարեկամներ, եթէ երբեք Գերմանիա երբա՛մ, նախ ձեր կտակը գրեցէլ, հաղորդութիւն տալէ, այնպէս գրեցէլ, որովհետեւ եթէ հոն ազգական եւ բարեկամներէ հեռու օսար երկիր մը մէջ, ձեզիւայլապաքնէրօքնէրանէրգամուցիկն» պէս վայրենի գազան մը ձեր տպերը ելլէ կ'ա՛մ կարուածաւոր կ'ըլլա՛մ, կամ ամենանոյ յախարանոյի մը Գանձիսա կը գտնուա՛մ»:

Խնայէ այս հատումնէն կ'երեւի Տօմ. Նազգապետեան զուարթութիւն պատկանելու համար զուարճալի չափազանցութիւններու կը դիմէ եւ գերմաներէնի ծաղանքկար մը կը ներկայացնէ մեզի որ վրան խնդանք: Ողբաբունով իբրաւնէլ ունի: Գերմաներէնի հնչումները

կազմու խորին են եւ բարդ բաներ զստ անհոգի,
նուսի իրեն կը մնայ ինչ մը խնարցնել եւ անա դի-
մանցիկ կ'ենէ «**ՃԵՂՐԱՅԻՆԱՍՏԵՐ**»-ը իրաւաճէ ազ-
նայնդէն» ի պէս հրէս մը:

Հախազանցութեամբ իրականը ծագունիաբի գէ-
տանելու նոյն դրօքիւնը գործածած է իւր միւս պատ-
մաբիւններու մէջ ալ. ուրեւն խալար տուողը ապամով
իմաց ըլլալ որ, մասնաւոր էրէ դժուարամարտարին
տնի, իւր ստանախն իւրանցումները պիտի դադրին,
սակն արցաթի տակն որ զիւր ննալն է:

5. D. Q.

ՏԱՐԵՅՈՅՑՆԵՐ

92

ԸՆԴԱՐՔԱԿ ՏԱՐԵՅՈՅՑ, 1928, ՍՍՏՄԿԱՆԱՆՈՒԹԻՒՆ Ս. Փ. ԱԶԳ. ՀԻՄԱՆ-ԴԱՆՈՅԻ. Նոր Շրջան, Դ. Տարի, կազմեցին Ս. Զուհանեան — Թ. Ազատեան. Տպ. Գ. Մ. Սեթեան. 80 էջ 424. գին 250 շր. 1.5 Տոլար:

Ս. Փ. Աղզ. Հիւանդանոցի Ընդարձակ Օ-
րացոյցը՝ ԸՆԿԱՐՁԱԿ ՏՈՒՆՑԱՅԵՐ Ժողով-
արեղբայրներն է ի վեր կը ձգտի մըցիլ ուրիշ հայ
հարեղայրներու հետ։ Այս տարւան Տարեցոյցը
պէտք է խոստովանիլ որ խնամատ աշխատանքի
մը արգելներ է և կը ներկայացնէ գնահատելի
արժեք մը իր աշխատանք բոլանդուկութեամբ
Թուրքիոյ ու տաղարեւելի մարզեր, պատկե-
րազարդումն ու հաշակաւոր և յաջող։

Զրահանութեան գրիմէ ամէն ճիւղէն նաշակ
մը կ'ալ հոն: Բոլորովին նորութիւն մըն է, պատ-
մական տեսակէտէն անշուշտ, կենսաբոյրի նուիր-
ուած մասը, էջ 221-267:

Ամբողջ գործի մը մասն է այդ, և կ'արժէ որ
այդ գործին ամբողջը հրատարակուի առանձին
հատորով, իրեն հասմուքին կհասարկուի:

4. Գույտի Ազգ. Հիւանդանոցը շաալյուքիւն
մը Հէ սը կ'ընէ իր այս տարրիկան հրատարակու-
թեանը. ալլատուօ ասիկի մը կ'ընծայէ բոլոր Հայոց
սը մէյմէնէ օրինակ գնելով, իրենց կարգին ընծա-
յարներ ըլլան Ազգ. Հիւանդանոցին Նիկատի առ-
նելով Ազգ. Հիւանդանոցի Նիւթական անձուկ
իլծակի, ամէն հայ առուն իրեն նուիրական պարտք
ըր համարելու է մէկ հատ գնել անոր **Surhga-**
դէն։

Մեր գնահատանքին հետ քանի մը կէտերու լրջաւ կը մտախաբինք Տարեցոյցը կազմողներուն ուշադրութիւնը հրաւիրելու:

Ա.— Դժար է որ Ազգ. Հիւանդանոցի պատմութիւնը շարունակուի այս Տարեցոյցի մէջ, ինչպէս այն տեղեկէ սկսելով, որ որ Բ. Քէշեան վերջացուցած է իր գրած պատմութիւնը:

Բ. — Ընդարձակ աստիճանը վերցրելով Տաթև-
րեցոյցին քովէն Ազգ. Հիւանդանոցին Ընդար-
ձակ Օրացոյցը կ'ըսուէր. որովհետեւ ասոր հա-
մառա օրացոյցն ալ կարւ Սրացոյցը փոխա-
կերպուելով Տաթևրեցոյցի եղբնորուն զուգահիշար

խախտած է: «Տարեցույց Ս. Փ. Ազգ. Հիմն-
դնոցին», բառական է բառ մեկ, իբրև փառա-
վան զի, առ աթմ հրատարակուող «Տարեցույց-
նեղն է ո՛չ մէկը իր ընդարձակութեամբը կը
հաւատարի թէ ոչ իկի Տարեցույցին»:

Գ. — Քիչ մը աւելի խնամք տանել Տարեցոյցի փոքրերուն սրբադրութեան: Հաճառակ Տարեցոյցին վերջը գրուած Կարեւոր Վերականգնութեան ցանկին, զիս ուղղելի ուրիշ կարեւոր զբաղանքին քիչ չէ գործին մէջ: Իսկ անուշադրութեամբ գործուած սխալներն կը նշանակենք հետեւեալները: Որմանեանի համար բռնուած է թէ զուտանոց Աստուծանց Ժանքին մէջ» (էջ 25) պէտք է բլլայ Անտոնեանց: «Պապա Համարածութեան տարադրութիւնը եղած է Վէշտիմպոնեան (էջ 153) Ժոսեանակ Իսթոնեանի:

29

ԳՐԱԳՆԻ ՏԱՐԵՆՈՅՑ, 1928, Սիմոն Գա-
րամանեանի, Թ. Տաթևի, ապ. Յ. Մ. Սէթեան 16⁰
էջ 160: Գին՝ 30 զրլ: Ամերիկայի համար 30 սենթ.
Եւրոպայի համար 1 շիլին կամ 5 ֆրանք:

Նայելով Տարեցոյց բառին տրուած նոր իմաստին և հրատարակուած Տարեցոյցներուն, Գարամաճնանին պատրաստածը շատ համեստ գտած մըն է և զինի կողմէն ալ մատչելի ամէն բանին:

Այս պատիկ տեսարակին Ա. Մասր, 51 էջ, Կա-
տարեւոյ Օրացոյց է. խի Բ. Մասր, էջ 52-160,
հասարակաց մը այլեայլ նկարներու: Վերական-
րածինքը կը բացուի Ամեն. Խորեան եղիշէ Ս.
պատարեւորի երկու թարգմանածոյ քերթուա-
ծանքներով:

«Ֆուրեան Յորեկան» (1879-1929) խորագրին տակ է սեղմ շրջանակի մը մէջ Գարամանեան խաղաղուցած է Ս. Գաւորիարք Հօր կենսագրութեան գլխաւոր գլոխերը եւ այս առթիւ հաստատարւած է ի. Բ. Սրբազանիւնեան աշխարհակալութեան, Սարկաւադութեան, ինչպէս նաեւ Դպրոցականքի առաջնորդութեան (պատարագի թափօրով) լուսանկարները, եւ առաջարկած է որ Ս. Գաւորիարք Հօր քանդակութեան «Յիսնամիայ Յօրեկան»ը հաստատուի 1929-ին:

Կր. Ժողովանքը յայտարարել է, թէ 1926 թ. /հրէհրը
Ս. Յազարեանը եղի այս մասին լաւը խորհրդակցու-
թիւնները կ'ընէ, և նոյն իսկ Զարգիւթիւնը մշակ-
ութեանը՝ Համազգայինը Յարկեանը իր հազմակեր-
պելուս նպատակով, բայց Ն. Բ. Սրբազնութեան
անտակնիւյ և երկարատեւ հիւանդութիւնը ջլա-
տելը առն խորնուրդ և մեծաւորի

Կը յառանգը սահայն թէ 1929-ի Հոգեգա-
լուաթը աննշան պիտի չանցնի Ս. Յակոբի մէջ:

Տեսարանին մնացած էջերը կը դարձարեն օգտակար և զուարճալի գրութիւններ և տեղեկութիւններ:

Վասան ենք որ գրասէր հայեր պիտի քա-
նայերեն Գաղամանանի այս հրատարակութե-
ւոյ, որ հետզհետէ կ'առաքելագործուելով իրեն
առտուի տեղեր պիտի գրասէր Տաքիցայներու շար-
քէ մէջ:

۲۰